

In Memoriam

Academician Vytas Antanas Tamošiūnas (1942–2024)

On 29 May 2024, Professor Vytas Antanas Tamošiūnas, one of the most eminent Lithuanian scientists, a prominent immunologist and a habilitated doctor of biomedical sciences, a research organiser and a member emeritus of the Lithuanian Academy of Sciences, passed away.

V. A. Tamošiūnas was born on 15 June 1942 in the village of Banionys, Pasvalys district. In 1959, after finishing a secondary school in Panevėžys, he became a student at the Lithuanian Veterinary Academy. Already in the first year of studies, he joined the activities of the Student Scientific Society, conducted his first research, and wrote his first papers. He published the results of his research, which he continued in his second year of studies, decided to enrol in a postgraduate course (now doctoral studies), and carried on his investigations with a dedicated focus. In 1965, V. A. Tamošiūnas graduated cum laude from the Lithuanian Veterinary Academy with distinction.

He took his postgraduate course at the Institute of Biochemistry of the Lithuanian Academy of Sciences and at the Institute of Cytology of the Academy of Sciences of the USSR (St Petersburg, Russia). In 1970, he defended his thesis of a candidate of biological sciences (now doctoral dissertation) 'Cytological study of blood leucocytes in cattle with leucosis and treated with alkylating agents'. The dissertation demonstrates the mechanisms of leukemic cell transformation. Understanding these mechanisms allows for a better understanding of malignant processes and development of new drugs to treat cancers. In 1986, he defended his habilitation thesis 'Immunobiological characterisation of T and B lymphocytes in bovine lymphocytic lymphocytes'. Based on years of his own research and that of his colleagues, in his dissertation he proposed a new hypothesis to explain how virus-infected and leukemic cells evade the body's immune control, thus leading to malignant processes and, eventually, death.

In 1994, V. A. Tamošiūnas was elected an expert member of the Lithuanian Academy of Sciences, from 1996 to 2011 he was a corresponding member, from 2011 to 2017 a full member, an academician, and from 2017 he was an emeritus member of the Lithuanian Academy of Sciences. He headed the Division of Biological, Medical, and Geosciences of the Lithuanian Academy of Sciences, was a member of the presidium of the academy, the scientific secretary of the Commission for Lithuanian Science Prizes, and a member of the Allergology Commission of the Lithuanian Academy of Sciences.

In 1990, the Institute of Immunology was founded at V. A. Tamošiūnas's initiative, and he headed this institute until 2007. When the institute was reorganised into the Centre for Innovative Medicine, he worked as a senior researcher. From 2012, V. A. Tamošiūnas was a scientific advisor at this centre.

His research focused on molecular and cellular mechanisms of immunity in viral and bacterial infections as well as in the development of malignant processes. His most important achievements relate to research on leukaemia. Under his leadership, the first virological studies of people with blood diseases were carried out, and antibodies to human T leukaemia virus were detected for the first time in Lithuania. He was one of the first to take an interest in the problem of AIDS in Lithuania, and it is at his initiatives and effort that modern immunology is developed in Lithuania.

Along with his extensive research, the professor was engaged in educational work: over twenty dissertations were defended under his supervision. Alone or with co-authors, he published over 400 research and popular science articles, including ten books. In 2005, he was awarded the Lithuanian Science Prize for the cycle of studies 'Diagnosis, eradication, and prevention of bovine leucosis in Lithuania between 1985 and 2004' (with co-authors), and in 2016 he became a laureate of the Vladas Lašas Prize of the Lithuanian Academy of Sciences in the field of medicine. The academician was a member of the editorial boards of the international journal *Central European Journal of Immunology* and several national research journals and served on the scientific editorial board of *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [Universal Lithuanian Encyclopaedia].

From 1996 to 2002, V. A. Tamošiūnas was the president of the relief service of the Order of Malta in Lithuania and organised the activities of the Order's structures in all dioceses of the country.

The academician had a long experience in international cooperation. Within the framework of international cooperation programmes, he carried out joint research with immunologists from other countries; he worked closely with scientists from the Karolinska Institute in Sweden (Prof. Eva Maria Severinson, a foreign member of the Academy of Sciences of Lithuania) and the University of Freiburg in Germany (Prof. Hans Hartmunt Peter, a foreign member of the Academy of Sciences of Lithuania). Also, by joining forces, these researchers developed joint projects under a European Union programme. Together with Prof. H. H. Peter, V. A. Tamošiūnas organised international immunology summer schools in Lithuania, Latvia, and Estonia. These schools offered new insights and established close collaboration with immunologists from other countries. Thanks to Prof. V. A. Tamošiūnas's efforts, more than ten Lithuanian immunologists took study visits in the USA, Sweden, Germany, France, and other countries. Some of them defended their dissertations, returned to Lithuania, and undertook research.

Prof. V. A. Tamošiūnas was a person of extraordinary diligence, responsibility, and great erudition; he was demanding of himself and others. He earned the respect and gratitude of his colleagues, students, and all those who knew him. His meaningful deeds and love for people will remain in the hearts of all who knew him.

Dr Jadvyga Olechnovičienė
Lithuanian Academy of Sciences

Akademikui Vytaui Antanui Tamošiūnui (1942–2024)

Menas ilgaamžis, gyvenimas trumpas (Hipokratas)

Šią sentenciją V. A. Tamošiūnas mėgo kartoti,
kalbėdamas apie mokslą, nes ir mokslo, ir meno kūriniai
pergyvena kūrėjus...

2024 m. gegužės 29 d. nelauktai išėjo vienas iškiliausių Lietuvos mokslininkų, žymus imunologas, mokslo organizatorius, Lietuvos mokslų akademijos (LMA) narys emeritas, habilituotas biomedicinos mokslų daktaras profesorius Vytautas Antanas Tamošiūnas.

Vytautas Antanas Tamošiūnas gimė 1942 m. birželio 15 d. Banioniuose, Pasvalio rajone. Mokėsi Skapiškio Grybėnų (Ignalinos r.), Upytės (Panevėžio r.), Mitkų (Panevėžio r.) pradinėse mokyklose. 1955 m. baigė Kriklinių (Pasvalio r.) septynmetę mokyklą, 1959 m., baigęs Panevėžio 1-ąją vidurinę mokyklą, ketino studijuoti mediciną, tačiau tam sutrukdė gauta nepalanki charakteristika, todėl stojo į Lietuvos veterinarijos akademiją. Jau pirmaisiais studijų metais išitraukė į studentų mokslinės draugijos veiklą, atliko pirmuosius tyrimus, rengė pranešimus. Gautus tyrimų rezultatus skelbė spaudoje. Dėstytojais skatino jauną studentą dalyvauti mokslinėse konferencijose ne tik Lietuvoje, bet ir Estijoje, Maskvoje, Gruzijoje ir kitose Sovietų Sąjungos šalyse. Mokydamasis antrame kurse tęsė mokslinius tyrimus ir apsisprendė stoti į aspirantūrą (dabar doktorantūra). 1965 m. su pagyrimu baigė Lietuvos veterinarijos akademiją.

1966–1969 m. studijavo LMA Biochemijos instituto ir SSRS mokslų akademijos Citologijos instituto (Sankt Peterburgas, Rusija) aspirantūroje, daug laiko praleido Sankt Peterburge, sutiko jaunų mokslininkų ne tik iš Baltijos šalių, Rusijos, bet ir kitų tuometinės Sovietų Sąjungos respublikų. 1970 m. Eksperimentinės ir klinikinės medicinos mokslo tyrimų institute apgynė biologijos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Leukoze sergančių ir alkilinančiais preparatais gydytų galvijų kraujo leukocitų citocheminis tyrimas“, kurioje atskleidė leukeminių ląstelių transformacijos mechanizmus. Tai padėjo geriau pažinti piktybinius procesus ir atrasti naujus vaistus onkologinėms ligoms gydyti. 1969–1971 m. buvo LMA Biochemijos instituto Citologijos ir citochemijos laboratorijos jaunesnysis mokslo darbuotojas, 1971–1974 m. – vyresnysis mokslo darbuotojas, 1974–1990 m. – Imunologijos ir imunochemijos laboratorijos vadovas. 1986 m. J. Kovalenkos eksperimentinės veterinarijos mokslo tyrimų institute Maskvoje apgynė habilituoto daktaro disertaciją „T ir B limfocitų imunobiologinė charakteristika galvijų limfocitų atveju“. Remdamasis savo ir kolegų ilgamečiais tyrimais, disertacijoje iškėlė naują hipotezę, paaiškinančią, kaip virusais infekuotos ir leukeminės ląstelės išvengia imuninės organizmo kontrolės, sukeldamos piktybinius procesus, o vėliau ir mirtį. 1993 m. – nostrifikuotas habilituotas biomedicinos mokslų daktaras. Nuo 1988 m. – Vilniaus universiteto profesorius.

1994 m. V. A. Tamošiūnas buvo išrinktas LMA nariu ekspertu, 1996–2011 m. – narys korespondentas, 2011–2017 m. – tikrasis narys, akademikas, nuo 2017 m. – LMA narys emeritas. 2005–2009 m. V. A. Tamošiūnas vadovavo LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriui, buvo LMA prezidiumo narys, 2006–2009 m. – Lietuvos mokslo premijų komisijos mokslinis sekretorius, nuo 2000 m. – LMA Alergologijos komisijos narys.

V. A. Tamošiūno pastangomis 1990 m. buvo įkurtas Imunologijos institutas, kuriam jis vadovavo iki 2006 metų. 1990–2009 m. jis buvo ir šio instituto Molekulinės imunologijos laboratorijos vadovas. Po instituto reorganizacijos 2010–2012 m. dirbo Inovatyvios medicinos centre vyriausiuoju mokslo darbuotoju. Nuo 2012 m. V. A. Tamošiūnas buvo Inovatyvios medicinos centro mokslinis konsultantas emeritas.

V. A. Tamošiūno mokslinių tyrimų sritis – molekulinį ir ląstelinį imuniteto mechanizmų tyrimai esant virusinėms, bakterinėms infekcijoms, vystantis organizme piktybiniams procesams. Svarbiausi jo pasiekimai

siejami su leukozės tyrimais. Jam vadovaujant buvo atlikti pirmieji žmonių, sergančių kraujo ligomis, virusologiniai tyrimai ir pirmą kartą Lietuvoje nustatyti antikūnai prieš žmonių T leukemijos virusą. Jis vienas pirmųjų pradėjo domėtis AIDS problema Lietuvoje. V. A. Tamošiūno pastangomis Lietuvoje sėkmingai plėtojama šiuolaikinė imunologija.

Šalia mokslinio darbo V. A. Tamošiūnas dėstė Vilniaus medicinos mokykloje, buvo Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros profesorius, Vilniaus pedagoginio universiteto Gamtos mokslų fakulteto Zoologijos katedros profesorius. 2001–2010 m. buvo Lietuvos veterinarijos akademijos Senato narys, 2002–2006 m. – Vilniaus universiteto Senato narys.

Jo iniciatyva 1991 m. buvo įkurta Lietuvos imunologų draugija, kuriai vadovavo iki 2012 m., nuo 1992 m. ėjo Baltijos šalių imunologų draugijų asociacijos viceprezidento ir prezidento pareigas.

V. A. Tamošiūnas parengė per 30 biomedicinos mokslų daktarų, dalyvavo rengiant 11 habilituotų daktarų. Jis vadovavo doktorantams Imunologijos institute ir dalyvavo doktorantūros komitetuose Vilniaus universitete ir Kauno sveikatos mokslų universitete.

V. A. Tamošiūnas paskelbė per 400 mokslinių ir mokslo populiariųjų publikacijų bei knygų, tarp jų mokslo populiarinimo knygą „Leukozės ir virusai“ (1982), monografiją „Virusinės limfocitų leukozės imunobiologija“ (1987), vadovėlį studentams „Molekulinės imunologijos ir imunochemijos pagrindai“ (1991), autobiografinę knygą „Kelius nuėjęs, keliu pareisiu“ (1998), mokslo populiarinimo knygą „Kraujo lašo paslaptys“ (2012 m.). Parengė (su kitais autoriais) „Imunologijos terminų aiškinamąjį žodyną“ (2012), bibliografinę rodyklę „Kraujo lašo paslaptys“ (2012), vadovėlį studentams „Imunologijos ir imunotechnologijos pagrindai“ (2015), buvo studijos „Imunologijos raida Lietuvoje“ (2016) vienas iš rengėjų. Parengė ir išleido serijos „Lietuvos mokslas“ knygą „Profesorius Vytas Antanas Tamošiūnas. Gyvenimas. Darbai. Pamaštymai. Bibliografija“ (2002), memuarinės publicistikos knygą „Mano gyvenimo žingsniai: nuo purienų iki imunologijos“ (2019).

Už darbų ciklą „Galvijų leukozės diagnostika, likvidavimas ir prevencija Lietuvoje 1985–2004 metais“ (su bendraautoriais) 2005 m. buvo apdovanotas Lietuvos mokslo premija, 2016 m. tapo Lietuvos mokslų akademijos Vlado Lašo vardinės premijos medicinos srityje laureatu. Buvo tarptautinio žurnalo „Central European Journal of Immunology“, LMA žurnalų „Biologija“, „Acta Medica Lituanica“, taip pat „Alergologijos ir klinikinės imunologijos“, „Laboratorinės medicinos“, „Veterinarijos ir zootechnikos“ redakcinių kolegijų narys, dirbo Visuotinės lietuvių enciklopedijos mokslinėje redakcinėje taryboje. 1996–2002 m. V. A. Tamošiūnas buvo Lietuvos Maltos ordino pagalbos tarnybos prezidentas, organizavo šio ordino struktūrų plėtrą visose Lietuvos vyskupijose. Vokietijos Maltos ordino Riterių asociacijos prezidentas 2002 m. jam įteikė padėkos raštą.

Akademikas turėjo ilgametę tarptautinio bendradarbiavimo patirtį. Pagal tarptautinio bendradarbiavimo programas vykdė bendrus tyrimus su kitų šalių imunologais, ypač glaudžiai bendradarbiavo su Švedijos Karolinsko institutu (LMA užsienio nare prof. Eva Marija Severinson) ir Vokietijos Freiburgo (LMA užsienio nariu prof. Hansu Hartmuntu Peteriu) universitetų mokslininkais. Kartu su šiais mokslininkais parengė bendrų projektų ir pagal Europos Sąjungos programą. Kartu su prof. H. H. Peteriu organizavo tarptautines imunologų vasaros mokyklas Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, kurių metu buvo įgyta naujų žinių, užsimezgė glaudus bendradarbiavimas su kitų šalių imunologais. V. A. Tamošiūno dėka per 10 Lietuvos imunologų stažavosi JAV, Švedijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir kitose šalyse. Dalis jų apgynė disertacijas ir grįžo į Lietuvą, įsitraukė į mokslinius tyrimus.

V. A. Tamošiūnas skaitė pranešimus tarptautiniuose kongresuose ir konferencijose Čekijoje, Vengrijoje, Rusijoje, Italijoje, Suomijoje, Norvegijoje, Izraelyje, Švedijoje, JAV, Vokietijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Kanadoje, Tailande, Ispanijoje, Havajuose, Japonijoje.

Akademikas buvo nepaprastai darbštus, pareigingas, didelės erudicijos, reiklus sau ir kitiems. Jis pelnė kolegų, mokinių bei visų jį pažinojusių žmonių pagarbą bei padėką, tad jo prasmingi darbai ir meilė žmonėms liks visų širdyse.

Dr. Jadvyga Olechnovičienė
Lietuvos mokslų akademija